

зусиль для забезпечення комунікацій, координацій дій працівників, урахування їхніх індивідуально-психологічних особливостей тощо;

- авторитарний стиль, навпаки, спричиняє виникнення у працівників почуття невдоволення, оскільки не враховуються їхні інтереси, творчі можливості, роздратування неповагою з боку керівника, застосування керівником брутальних і навіть агресивних способів взаємодії з ними, проте забезпечує швидкість прийняття управлінських рішень, орієнтує на обов'язкове досягнення результату;

- ліберальний стиль, з одного боку, відкриває працівникам шлях до ініціативи, самостійності, звільняє від жорстоких дисциплінарних заходів. Однак, з іншого боку, пасивність, байдужість керівника досить часто дезорієнтує колектив, призводить до низьких результатів його роботи.

Висновки. Отже, ефективна управлінська діяльність неможлива без пізнання й використання соціальних та психологічних законів, оскільки вона пов'язана із взаємодією між людьми та залежить від певної сукупності управлінських ситуацій. Знання психологічних компонентів процесу управління дає можливість досить чітко і логічно обґрунтовано визначити основні критерії управлінсько-педагогічної взаємодії керівника загальноосвітніх навчальних закладів з підлеглими, визначити стиль управління керівника. Будь-який стиль керівника – це завжди поєднання прийомів і методів із багатьох стилів, але з перевагою одного з них. Та найпродуктивніша діяльність та задоволення міжособистісними стосунками спостерігається тільки в тих колективах, де переважають елементи демократичного стилю, що завжди є головними складовими найбільш ефективного стилю керівництва: саме вони й визначають його зміст.

Література

1. Зубенко Л. Г., Немцов В.О. Культура ділового спілкування: навч. посібник / А. Г.Зубенко, В.О.Немцов. – К., 2000. – 200 с.
2. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: навч. посібник./ Л.М.Карамушка.– К.: ІЗМН, 1997. – 180с.
3. Крижко В.В., Павлютенков Є.М. Менеджмент в освіті: навч.-методичний посібник / В.В.Крижко, Є.М. Павлютенков. – Київ, 1998. – 192 с.

Анотація. В статті проаналізовані структура і содержание основних стилів управління общеобразовательними учебними заведеннями; обосновано влияние различных объективных и субъективных факторов на формирование стиля управления.

Ключевые слова: стили управленческой деятельности, объективные и субъективные факторы, влияющие на управленческую деятельность, демократический, авторитарный, либеральный, харизматический, индивидуальный стили управления.

Summary. The structure and content of basic leadership styles in schools' management were analyzed; it was examined the influence of various objective and subjective factors of the leadership style formation.

Key words: style of management, objective and subjective factors, which influence on management activities, democratic, authoritarian, liberal, charismatic, personal styles of leadership.

Надійшла до редколегії 20.07.2011 р.

УДК 378.013 (330)

Іванченко Є. А.

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ІНТЕГРАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. У статті наведено модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. Ядром названої системи є навчально-виховне середовище, в якому виділено три рівні впливу на формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста (інтегративний, стратегічно-тактичний та тактично-оперативний).

Ключові слова: система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів, навчально-виховне середовище, мультиплікативна компетентність майбутнього економіста, інтеграційний механізм.

Постановка проблеми. Сучасний глобалізований світ, який дедалі більше інтегрується на всіх рівнях і в усіх проявах, вимагає від випускників ВНЗ миттєвої адаптації до вимог роботодавців, які потребують компетентних фахівців відразу після закінчення навчального закладу, та суспільства, яке жадає від випускників зрілості щодо виконання соціальних ролей. Не є винятком й випускники вищих економічних навчальних закладів.

За сучасних умов та обставин система професійної підготовки майбутніх фахівців має задовольнити всі вимоги суспільства, роботодавців, студентів, викладачів, не конфліктувати із існуючою системою освіти, а шляхом малих реформ привести до суттєвих змін якості освіти майбутніх фахівців.

Для підвищення якості навчання фахівців галузі економіки та фінансів, на нашу думку, необхідно перетворити чинну практику їх освіти на *систему інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (СПП МЕ)* (її сутність визначено нами як організовану, цілісну та ієрархізовану сукупність взаємопов'язаних та/або взаємодіючих компонентів, підпорядкованих формуванню мультиплікативної компетентності майбутнього економіста (МКМЕ); система є динамічною, цілеспрямованою, невірноваженою, відкритою, нелінійною; може бути як керованою, так і самоорганізуючою; основними властивостями СПП МЕ є цілісність, ієрархічність та інтегративність), яка інтегрує наявні вітчизняні та закордонні концепції навчання економістів, конкретизувавши її до інструментального рівня, послідовно охоплюючи всі основні компоненти та етапи процесу професійної підготовки: її цілі, мотивацію, зміст, види, методи, засоби та форми навчання. Саме інтегративна система сприяє вихованню ерудованої людини, яка має цілісний світогляд, систематизує наявні знання та нетрадиційно підходить до розв'язання проблем.

Аналіз досліджень і публікацій галузі психології та педагогіки свідчить про активну роботу в напрямку реформування освіти майбутніх фахівців галузі економіки та фінансів: формуванню окремих компетентностей економістів були присвячені роботи О. М. Гончарової [3], Ю. О. Семенчука [9] та ін.; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів розглядалась С. М. Кустовським [5], Е. А. Мірошниченко [7] та ін.; методика вивчення окремих дисциплін при навчанні економістів досліджувалась Л. І. Нічуговською [8] та ін.; окремі види, методи, засоби та форми навчання економістів пропонували використовувати О. В. Кареліна [4], Л. Д. Медведєва [6], Л. О. Шипулина [10] та ін.; питання неперервної освіти економістів вивчали О. А. Булаченко [1] та ін., але це були окремі нароби, які не мали системності та спадковості, вирішували окремі питання системи професійної підготовки майбутніх економістів.

Разом з цим, аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що СПП МЕ є частиною системи вищої професійної освіти й розвивається під впливом провідних світових тенденцій, соціально-економічних, суспільно-політичних та культурних змін в Україні, тенденцій у розвитку соціальної та економічної політики, економічної науки, педагогіки, психології.

Метою даної статті є відтворення моделі системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. Система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів включає: мету, підходи, принципи, зовнішні чинники, навчально-виховне середовище, що містить три рівні впливу на формування МКМЕ (інтеграційний, стратегічно-тактичний та тактично-оперативний), які наповнені відповідним змістом і побудовані на підставі системного, синергетичного, компетентнісного, особистісно орієнтованого та ітераційного підходів; результат та систему зворотних зв'язків. СПП МЕ локалізована в освітньому часі та просторі, а також відносно її альтернативних варіантів, відповідає попиту сучасного ринку праці, здатна мобільно реагувати на зміни в політичній, економічній та соціальній ситуації, на зміни в освіті, передбачає перспективний розвиток спеціальності. Загальну модель системи подано на рис. 1.

Отже, запропонована система має мету – формування МКМЕ, для досягнення якої повинна мати певні можливості – засоби досягнення цілі. А засоби, ресурси, необхідні для забезпечення формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста, дає нам навчально-виховне середовище, побудоване на ґрунті мезорівня інтеграції, під впливом зовнішніх факторів й макrorівня інтеграції з урахуванням певної підсистеми принципів; являє собою просторову фігуру, в якій ми виділяємо три рівні впливу (інтеграційний, стратегічно-тактичний, тактично-оперативний), котрі є перетинами, обумовленими впливом зовнішніх факторів, а весь інший об'єм заповнено зв'язками між відповідними перетинами; пронизано ідеями розуміння студента як самоцінності, створення умов для самоорганізації, самореалізації та творчого розвитку особистості молодшої людини.

І рівень (інтеграційний). Мета функціонування системи трансформується під впливом соціального замовлення щодо спеціалістів галузі економіки та фінансів. Інтеграційний рівень створюється внаслідок впливу на навчально-виховне середовище глобальних інтегративних процесів та зовнішніх чинників („світовий інформаційний простір”, „ринок праці”, „ринок освітніх послуг” та „критерії відбору студентів”) шляхом інтеграції (див. рис. 2) і містить макrorівень, який забезпечує зовнішню інтеграцію СПП МЕ. Напрями інтеграції з макrorівня входять до навчально-виховного середовища системи за допомогою засобів інтеграції і стають підґрунтям мезорівня, процес переходу створює внутрішню інтеграцію системи. Напрями інтеграції з мезорівня забезпечують зовнішню інтеграцію індивіда (за допомогою відповідних засобів) та переходять у мікрорівень. Процес переходу створює внутрішню інтеграцію індивіда, що приводить через інтеграцію знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності до формування відповідного рівня МКМЕ.

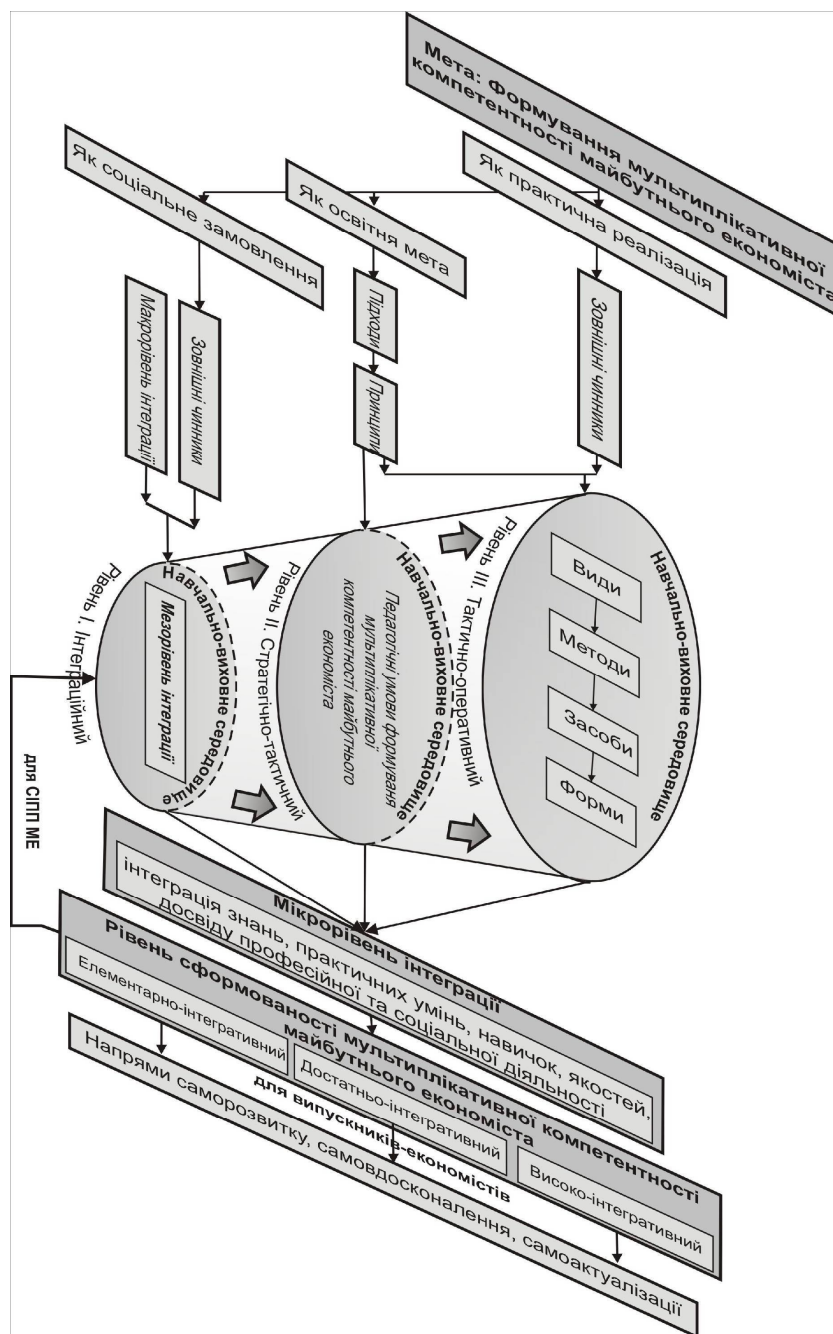

Рис. 1. Загальна модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів

II рівень (стратегічно-тактичний) (див. рис. 3). Мета функціонування системи трансформується під впливом запитів до освіченості студентів. Стратегічно-тактичний рівень створюється внаслідок впливу на навчально-виховне середовище спеціально визначених принципів СПП МЕ, котрі є наслідком системного, синергетичного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого та ітераційного підходів. Підсистема принципів як стратегічна складова СПП МЕ, яка містить принципи інтегративності, інтеграції (надає системний підхід); самоорганізації, трансценденції, узгодженості, свободи вибору, відкритості, двоїстості, цілісності картини світу (надає синергетичний підхід); метазнать та фундаментації, професійної мобільності, адаптивності, (надає компетентнісний підхід); толерантності, соціалізації, варіативності, креативності професійної поведінки (надає особистісно-орієнтований підхід); гнучкості використання інноваційних та інформаційних технологій, узгодження фахового рівня викладачів з впровадженням СПП МЕ, якості навчання, контролю за процесом формування МКМЕ (надає ітераційний підхід), входить до навчально-виховного середовища перетворюючись на педагогічні умови, які створюють I тактичну складову. Нами визначено такі педагогічні умови формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста в названій системі, які сприятимуть реалізації мети, а саме:

- 1) трансформація змісту типових і навчальних програм та структури навчальних планів підготовки бакалаврів та спеціалістів галузі знань „Економіка та підприємництво” шляхом організації процесу інтеграції знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності за умови використання програмних продуктів професійного спрямування;
- 2) забезпечення науково-методичного й організаційного супроводу викладачів вищої школи щодо впровадження СІПП МЕ;
- 3) вибір студентами індивідуальної траєкторії формування МКМЕ за підтримки високопрофесійних тьюторів;
- 4) залучення роботодавців та представників громадськості до оцінки якості підготовки випускників у СІПП МЕ.

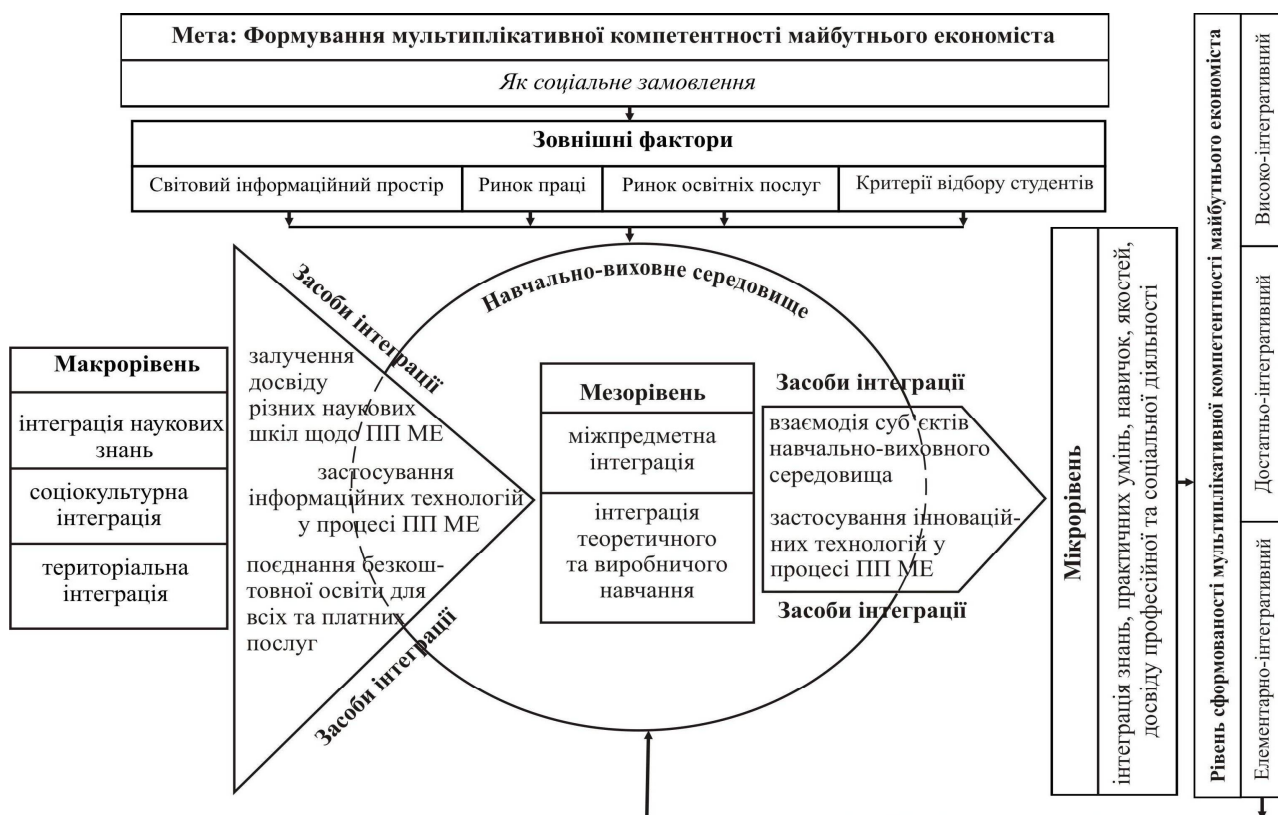

Рис. 2. Модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (рівень I)

III рівень (тактично-оперативний). Мета функціонування системи трансформується під впливом повсякденних дій щодо проведення процесу навчання та виховання. Тактично-оперативний рівень створюється внаслідок впливу на навчально-виховне середовище зовнішнього чинника „інтеграція України в європейський економічний та освітній простори” та підсистеми принципів шляхом наповнення конкретними видами (II тактична складова), методами, засобами і формами навчання, які забезпечують інтеграцію знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності (тобто є вихід на мікрорівень інтеграції), що приведе до формування відповідного рівня МКМЕ. Наочно структуру III рівня наведено на рис. 4.

Все навчально-виховне середовище пронизано ідеями розуміння студента як самоцінності, створення умов для самоорганізації, самореалізації та творчого розвитку особистості молодої людини як вищої сили розвитку суспільства та країни у традиціях етнополітичної держави, що складає основу формування системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. Одним із важливіших факторів розвитку зазначеної системи є активність, ініціатива та самоорганізація особистості студента, що в результаті забезпечує сформованість мультиплікативної компетентності майбутнього економіста.

При цьому, свідомість студента як суб'єкта є провідним фактором інтеграції у професійній підготовці, де інтегрується не зміст як такий, а послідовно інтегруються знання та свідомість.

Важливу роль при цьому відіграє потенційно активне середовище, яке не може з власної ініціативи вступити у взаємодію з суб'єктом навчання, але студент, вступивши в таку взаємодію, одержує реакцію, відповідну характерові середовища. Так здійснюється процес „входження” студента в середовище, яким керує педагог і яке підпорядковується законам структури та функціонування середовища [2, 18].

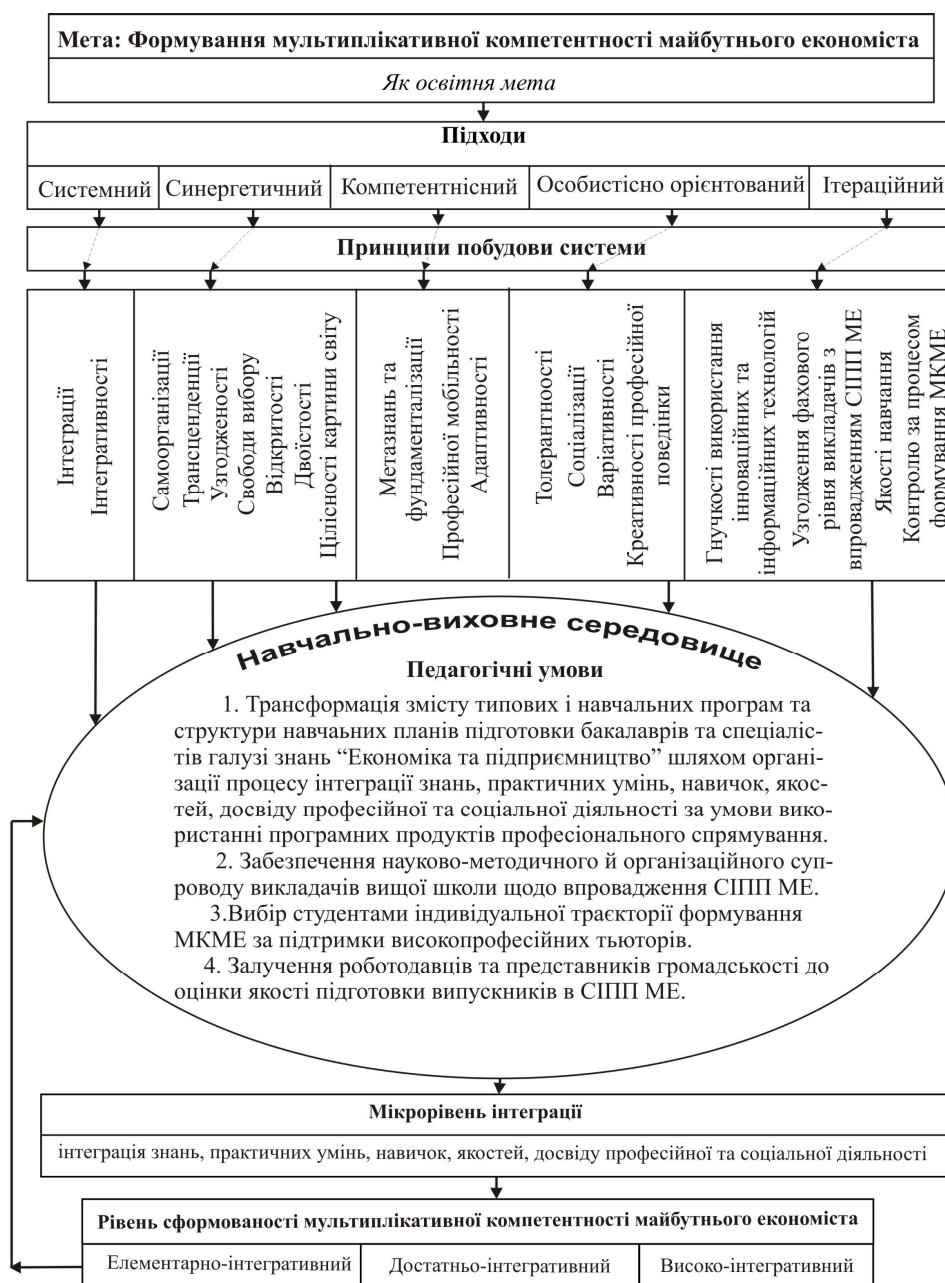

Рис. 3. Модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (рівень II)

Потенційно активне навчально-виховне середовище у СПП МЕ оперує можливостями для активної взаємодії зі студентами. Проте, на думку В. Буряка, середовище, яке активно впливає на особистість студента, може придушувати активність та самостійність і тим самим знижувати ефективність професійної підготовки [2, 18-19]. Однак автор зауважує, що зазначене протиріччя може зняти викладач за умови вмілого управління процесом. Отже діяльність викладачів та тьюторів із забезпечення інтеграції знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності може розглядатись як *інтеграційний механізм*, під яким будемо розуміти форми зв'язків учасників професійної підготовки та форми і методи керування їхньою поведінкою у процесі спільної діяльності. Ті й інші впливають на її учасників шляхом цілеспрямованого регулювання їх відносин у ході формування, функціонування та розвитку кожної ітерації СПП МЕ. Ступінь їх досконалості та ефективності визначається тим, наскільки вони забезпечують узгодження освітніх інтересів та орієнтацію кожного учасника на досягнення кінцевої мети функціонування СПП МЕ.

Інтеграційний механізм забезпечує оперативне реагування кожного учасника та системи в цілому на внутрішні зміни та на зміни у зовнішньому середовищі (на зміни цільових настанов, потреб одних учасників у „продукті” інших, зміни кон'юнктури на ринку праці тощо), відповідним чином змінюючи внутрішню організацію системи.

Проте не слід забувати, що, з позицій синергетичного підходу, студента можна розглядати як систему, здатну до самоорганізації та розвитку, рефлексії та навчання. Самоорганізація виявляється в самоузгодженому функціонуванні системи – студента як суб’єкта навчання, за рахунок її прямих та зворотних зв’язків із навчально-виховним середовищем СІПП МЕ, яке, у свою чергу, саморозвивається (наша система динамічна, відкрита, неврівноважена, отже, ці властивості має і будь-яка її підсистема, зокрема навчально-виховне середовище).

Рис. 4. Модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (рівень III)

Перед СІПП МЕ постає завдання забезпечити майбутньому економісту професійну мобільність, здатність адаптуватись до змін зовнішнього середовища, до цілеспрямованого пошуку, ухвалення рішень і самоорганізації.

Ще раз звернемо увагу на те, що всі рівні навчально-виховного середовища мають вплив на мікрорівень (тобто на індивіда), що приводить через інтеграцію знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності до формування відповідного рівня мультиплікативної компетентності майбутнього економіста. Адже знання народжується в культурі та науці, відтворюється в навчанні (різноманітними дидактичними засобами), а використовується в соціальній практиці. Використання та застосування знань у продуктивній формі – основа для формування компетенцій. Отже, інтеграція знань, практичних умінь, навичок, якостей, досвіду професійної та соціальної діяльності приводить до формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста, яка є існуванням знань, умінь та навичок у вигляді професійних і соціальних практик. Сформованість мультиплікативної компетентності майбутнього економіста може бути діагностовано за трьома рівнями. Діагностика рівнів сформованості МКМЕ здійснюється за авторською методикою оцінювання компетентності економіста в СІПП МЕ, яка враховує як традиційне оцінювання знань, умінь та навичок у вигляді оцінок за предметами, так і спеціальні методики, тести, опитувальники тощо.

Висновки. Таким чином, нами відтворено модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів та структуру рівнів навчально-виховного середовища названої системи. Подальші розвідки вбачаємо у створенні технології впровадження зазначеної системи.

Література

- Булавенко О. А. Проектирование содержания и технологии непрерывного экономического образования в профессиональных учебных заведениях : автореф. дис. на соискание научн. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / О. А. Булавенко – Брянск, 2007. – 42 с.
- Буряк В. Методологічний аспект побудови навчального процесу / В. Буряк // Вища школа. – 2007. – № 1. – С.10-19.
- Гончарова О. М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання (інформатика) / О.М. Гончарова. – Київ, 2007. – 40 с.

4. Кареліна О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / О. В. Кареліна. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
5. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / С. М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 20 с.
6. Медведева Л. Д. использование комплекса интеграционных дидактических игр в процессе подготовки экономистов : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Л. Д. Медведева. – Барнаул, 2000. – 14 с.
7. Мирошниченко Э. А. Организация самообразования студентов экономического ВУЗа : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Э. А. Мирошниченко. – Брянск, 1998. – 14 с.
8. Нічуговська Л. І. Науково-методичні основи математичної освіти студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. Наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Л. І. Нічуговська. – К., 2005. – 36 с.
9. Семенчук Ю. О. Формування англомовної лексичної компетентності у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання: германські мови” / Ю. О. Семенчук. – Київ, 2007. – 27 с.
10. Шипулина Л. А. Формирование профессионализма будущих экономистов средствами новых информационных технологий : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального обучения” / Л. А. Шипулина. – Ставрополь, 2004. – 21 с.

Аннотація. В статті представлена модель системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. Ядром названої системи являється навчально-виховна середовище, в якій виділяється три рівня впливу на формування мультиплікативної компетентності майбутнього економіста (інтегративний, стратегічно-тактичний і тактико-операційний).

Ключевые слова: система інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів, навчально-виховна середовище, мультиплікативна компетентність майбутнього економіста, інтеграційний механізм.

Summary. The article presents model of the system of the integrativ professional preparation of future economists. The kernel of the adopted system is an educational-upbringing environment, in which selected three levels of influence on multiplicative future economist's competence forming (integration, strategically-tactical and tactically-operative).

Key words: system of integrativ professional preparation of future economists, educational-upbringing environment, multiplicative future economist's competence, integration mechanism

Надійшла до редколегії 27.07.2011 р.

УДК 37 (09).004

Кир'ян Т. І.

КІБЕРНЕТИЧНИЙ ПІДХІД М. М. АМОСОВА ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриваються наукові досягнення українського лікаря і педагога, ученого в галузі медицини, біокібернетики М. М. Амосова, а також можливість їх використання для розвитку інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: інновація, інноваційні технології навчання, кібернетичний підхід, студент, евристичне програмування.

Метою нашого дослідження є аналіз наукових ідей видатного лікаря, ученого-гуманіста і педагога М. М. Амосова та розкриття його впливу на розвиток інноваційних технологій навчання, які використовуються у практичній підготовці майбутніх медичних фахівців на сучасному етапі.

Із мети випливають такі завдання:

- 1) з'ясувати суть кібернетичного підходу до навчального процесу;
- 2) розкрити значення наукових досягнень М. М. Амосова та їхній вплив на формування і розвиток інноваційних технологій навчання.

Об'єкт дослідження: розвиток інноваційних технологій навчання.

Предмет дослідження: роль біокібернетики М. М. Амосова у розвитку інноваційних технологій навчання.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної, медичної літератури з теми дослідження, описовий метод індукції і дедукції, аналіз науково-педагогічної спадщини М. М. Амосова).

Методологічну основу статті складають праці вітчизняних учених А. Берга, В. Глушкової, Т. Ростунова, А. Молібога, І. Тихонова, О. Гороховатської та ін.

Національною доктриною розвитку освіти в Україні утверджено стратегію прискореного, випереджаючого, інноваційного розвитку освіти й науки, забезпечення самоствердження і самореалізації особистості. Освіта сьогодні спрямована на умови демократії, ринку, новітніх наукових інформаційних